

מחלוקות בית שמאי ובית הלל

דרך ב"ש וב"ה ידוע בפי הכל: ב"ש אוהבים צד החומרא וב"ה צד הקולא... אבל יש לחקור מה ראו ב"ש להחמיר תמיד, ומה כח יש בזה לבנות דייק ולשפוך סוללה חומרא על חומרא? וגם בקולי ב"ש – והם כ"ד דברים – צריך למצוא טעם למה יצאו בהם מדרכם דרך החומרא.

ולמצוא מענה נרדפה לדעת ענין השמות, אשר יקראו בהם השני בתים אלה ותכונתם. בית שמאי נקראו על שם שמאי רבם ובית הלל על הלל, אבל השם לא יספיק ואין בו תועלת, אם לא כוונתו היא על דרך הלימוד והדרוש: ב"ש חקרו והורו כדרך שמאי וב"ה הלכו בדרך הלל. והנה משמאי נודעו לנו הלכות אשר בהן יוכר דרכו. שמאי מחליט משפט חרוץ בין באיסור והיתר בין בטומאות וטהרות עד קצה האחרון, וכיון שנגזר איסור או טומאה בדבר לא נכנס שמאי להפריד בין חלקי האיסור, או לחוץ בין חלקי הטומאה לאמור: עד פה יתפשט האיסור ולא יוסיף, אבל זה משפטו להשוות כל חלקי האיסור בלתי תת מגרעות. נעבור נא על המשניות דעדות פ"א מ"ז עד מ"ב: רובע עצמות וכו', הנה יש כאן כמה חילוקים, שמאי אינו מחלק כלל ואמר: אפילו הוא מעצם אחד. – כרשיני תרומה וכו', הנה יש בזה לחלק בין שרייה ושפייה ואכילה, ושמאי משהו מדותיו ולא חילק כלל בין אלה הצדדים ואמר: יאכלו צריד... – ודרך זה של שמאי נודע גם כן בההוא דסוכה פ"ב מ"ח: מעשה שפחת שמאי את המעזיבה וכו', דכיון שמחנכין הקטנים לסוכה הלך שמאי עד קצה האחרון לחנך אפי' קטן המוטל בעריסה....

הנה זה דרכו של שמאי, שלא לשום גדר בין צדדי האיסור הקרובים והרחוקים, וכיון שחל שם האיסור הוא עומד תמיד בתקפו וכוחו. אבל אם נדין על האיסור בעצמו: אם יבוא האיסור בכלל, ואיזה הוא הנדון אשר משם מוצא ומבוא האיסור, בזה לא גזר שמאי לחומרא, כי בתחילת הדין הסברא מכרעת ולא החומרא, אך שפט לפי שכלו ובינתו ועל פיה חרץ המשפט יהיה לקולא או לחומרא. וזה הוא אשר מצינו עדיות פ"א מ"א: שמאי אומר כל הנשים דיין שעתן. השאלה אם יש לגזור טומאה למפרע, ושמאי שפט בסברתו שאין לגזור טומאה כלל (עיי' ש"ס ריש נדה), ובדאי אלו ראה שמאי לגזור לא היה מחלק בין העתים, כדברי החכמים שם, אלא היה מחליט הגזירה כדברי ב"ה, אבל הוא שפט בתחילת הנדון שאין כאן מקום להגזירה... וכן שבת י"ט: שמאי אומר עד רדתה אפילו בשבת, גזרה סברתו דגבי מלחמה אין שבת... ובדרך זה הלכו תלמידיו בכלל אף שלפעמים נטו מדרך רבם, ולא באו בגזירת האיסור והטומאה עד קצה האחרון.

ונשים עתה עיינו על מחלוקות ב"ש וב"ה הבאות במשנה וברייתא, אך נקדים עוד כי מלבד הדרכים אשר מצינו בשמאי יש עוד דרך מיוחד לב"ש, והוא במדרש המקראות. ב"ש אוהבים לדרוש הקרא כהוייתו, וגם בשאר ענינים ילכו במסילה זאת לשפוט הדבר כאשר הוא שם, בלתי שים לו ידים להסבו לפנים אחרות ולדרוש בדרך זכר וסימן.

ומזה יצא לנו ג' אופני הלכות דב"ש:

- (א) הלכות על פי דברי המקרא, או על פי עצמות הדבר בלתי שים לו ידים למצוא היתר בדרך וסימן.
- (ב) הלכות בהתפשטות צד האיסור או החומרא.
- (ג) הלכות התלויות בסברא.

ולעומת זה:

בחלוקה א' לא הביאו בית הלל (אשר בלתי ספק בחרו בדרכיהם ע"פ הלל רבם, אף כי לא נמסרו לנו הלכות מהלל בענינים אלה כ"א שתיים בתו"כ...) את עצמם במשעול צר כזה לדרוש המקרא כצורתו, גם לא הגבילו גבול כחוט השערה בעד עצם הדבר. בחלוקה ב' הבדילו ב"ה באור חכמתם בין גדרי האיסור והטומאה, ועל החלוקה זאת נאמר בדין ב"ש לחומרא וב"ה לקולא, ואך פרטים מעטים יוצאים מן הכלל. [אבל מצינו ג"כ להיפך אם ראו ב"ש להקל אז ילכו ג"כ על צד האחרון ומקילין בכל צדדין...]. בחלוקה ג' כל איש ואיש כאשר נשאתו רוח סברתו ללכת ילך, ולכן פעם יהיו ב"ש לקולא וב"ה לחומרא ופעם להיפך.

ולברר הדברים אלה נעבור על ג' החלוקות:

ממין החלוקה הראשונה:

בענין מדרש המקרא: ברכות פ"א מ"ג: ב"ש אומרים בערב כל אדם יטו ויקראו ובבקר יעמדו שנאמר ובשכבך ובקומך וב"ה אומרים כל אדם קורא וכו'. – גיטין פ"ט מ"י: ב"ש אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה דבר ערוה שנאמר כי מצא בה ערות דבר וב"ה אומרים אפי' וכו'...

ב"ש עומדים על עצמות הדבר: עירובין... ל ע"ב: חנניה אומר כל עצמן של ב"ש לא היו מודים בעירוב עד שיוציא מטתו וכל כלי תשמישיו לשם. וכן על דביצה י"ז: חנניה אומר ב"ש אומרים אין אופין אלא אם כן עירב בפת ואין מבשלין אלא א"כ עירב בתבשיל ואין טומנין אלא אם כן היו חמין טמונין מערב יו"ט וב"ה אומרים מערב וכו'... ומדרך זה של ב"ש יובן בקל דלית להו מתוך; וכן איתא ביצה י"ב במשנה: בש"א אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב ולא את ספר תורה לרשות הרבים וב"ה מתירין, והטעם דהאיסור וההיתר תלוי במתוך... וגם יש לשפוט מדרכם זה של ב"ש דלית להו ברירה. ועיי' אהלות פ"ז מ"ג וביצה י'.

ממין החלוקה השנייה:

רוב מחלוקות דב"ש וב"ה הן על דרך זה. ב"ש לא יפרידו בין פרטי האיסור ולכן גזרו על כל צדדי האיסור, ונטו ג"כ לפעמים לגזור הא סטו הא. ואפשר הא דלא הבדילו בין צדדי האיסור הוא משום גזירה... חומרי דב"ש בפ"א דשבת קצתן משום גזירה, או משום דאין מחלקין בצדדי ובזמני האיסור. – בפלוגתות דפ"ג מ"א מ"ב חומרי דב"ש נובעים מן הגזירה, וכן פסחים פ"א מ"א ושם ד' ק', סוכה פ"א מ"ז פ"ב מ"ז. וחומרי דב"ש היוצאים משום דאין מחלקין וכו', עיי' עירובין פ"ו מ"ו, פסחים פ"ד מ"ה, סוכה פ"ג מ"ה....

ממין החלוקה השלישית:

הנה מצינו הרבה הלכות אשר אין להם חיבור וקישור עם קולא או חומרא ורק הסברא מכרעת, כגון ברכות פ"ח מ"א: בש"א מברך על היום ואחר כך מברך על היום... סוכה פ"ג מ"ט: והיכן היו מנענעין בהודו לה' דברי ב"ה בש"א אף באנא ה' וכו'... אבל גם במקום שיצא מהמחלוקת חומרא, אם היא תלויה בסברא ב"ש נוטים בשוה לקולא או לחומרא ואין כאן מקום לומר ב"ש לחומרא. ומהמין הזה הפלוגתות הנספרות עדיות פ"ד מקולי ב"ש. עיין על כל אחת ואחת ותמצא כי לא על מפלסי החומרא והקולא הטבעו, כ"א על אדני הסברא... ולפעמים ב"ש לחומרא מכח הסברא... סוכה פ"א מ"א: סוכה ישנה ב"ש פוסלין... ואם נעמוד למנין החומרות דב"ש עם הקולות שלם מחלוקה זאת ירבו כמעט הקולות על החומרות.